

Komentar in karta: 2/13

SLA V138.01 'tla'

Matej Šekli

1. Gradivo

Vprašalnica ne določa natančno, za kateri pomen 'tla' gre: 'površina, po kateri se hodi, na kateri kaj stoji' ali 'spodnja površina zaprtega prostora, po kateri se hodi', oboje knj. *tlà* (à). V slovenskih narečjih za našeta pomena namreč obstajata različni poimenovanji (*tla* 'površina, po kateri se hodi, na kateri kaj stoji': *poden* 'spodnja površina zaprtega prostora, po kateri se hodi'). Temu je najverjetneje pripisati dve poimenovanji, zabeleženi v nekaterih točkah. V gradivu so najpogostejša poimenovanja *tla*, *pod*, *poden*. Redko se pojavljajo poimenovanja *poval*, *srtel*, *šališ/sališ*, *paviment*. Leksem *tla* ima različne oblikovne različice (s. mn. *tla*, ž. mn. *tle*, m. mn. *tli*, s. ed. *tlo*). V mnogih točkah je koren *tl-* dokumentiran samo v predložnih zvezah (Tmn na *tla*, Mmn na *tleh*, Med na *tle*, na *tlu*, Red s *tla*).

2. Morfološka analiza

TI < **tbl-* 'tla' (tj. *Tlo* < **tbl-o* s. ed., *Tla* < **tbl-a* s. mn., *Tle* < **tbl-e* ž. mn., *Tli* < **tbl-i* m. mn.) (T ≥ k v T040, T048, T052, T172, T192, T193, T256, T282, T285, T300, T301, T302, T305, T326, T327, T330, T331, T332, T333, T334, T337, T338, T339, T340, T341, T342, T345, T346, T347, T351, T352, T353, T354, T356, T357, T363, T383, T388, T392, T393, T394, T395, T396, T398, T400, T403, T416) (Ramovš 1924: 207–209)

srtel [-u] ≤ **serd-ě tbl-ъ* 'na sredi tal' ← **serd-a* 'sreda, sredina' + **tbl-o*

pod- < **pod-* 'tla' (tj. *pod-i* m. mn. < **pod-*)

poval < **po-val-ъ* ← **po-val-i-ti* ← **po-* 'po' + **val-i-ti* 'kotaliti, valjati'

zemlj- < **zeml-* 'zemlja'

poden < *(*podn*)-ъ ← bav. nem. *Poden* za nem. *Boden* 'tla'

fuspoden < *(*fuspodn*)-ъ ← bav. nem. *Fußpoden* za nem. *Fußboden* 'tla'

šališ/sališ < *(*šališ/sališ*)-ъ ← furl. *salís*, ben. it. *salisso* 'tlak'

paviment < *(*paviment*)-ъ ← furl. *paviment*, it. *pavimento* 'pod'

plument, nejasno, najverjetneje v zvezi s *paviment*

ištrleh, nejasno, v zvezi s slov. *jénštrle* 'tlak iz apna in peska', *estrih* 'kompaktna, obloga tal, ki se kašasto nanese na trdo podlago in se nato strdi' (SSKJ), tudi *ještrh*, *ještrnk* ← srvnem. *estrich*, *esterich*, stvnem. *ęstirčh*, *astrich*, avstr. bav. nem. *Estrich* 'estrih'

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnici sta kartirana leksema *ištrleh* v T260 in *fuspoden* v T295.

Kot tretji in nadaljnji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *poden* v T009, T202, T231, T260, T316 in T414, *zemlj-* v T079, T124 in T297, *šališ/sališ* v T078, T109 in T126, *tla* v T175, T349, T388 in T403, *pod* v T008, T078, T187 in T272, enkratnica *plument* v T058 ter nerelevantni odgovori *prst* v T053, *škrle* v T123 in *podnice* v T326.

4. Uporabljena dodatna literatura

Baš 1984; Novak 1960

5. Primerjaj

SLA: /; OLA: 973; ALE: /; SDLA-SI II: /; ALI: 348; ASLEF: 3352 'tla na seniku'; HJA: 1355, 1357; ÚMNYa: /

6. Etnološka osvetlitev

Tla kot spodnja površina zaprtega prostora so lahko ilovnata (tj. izdelana iz nabite ilovice s primešanimi žitnimi plevami in (ali) drobno nasekano slamo), položena neposredno na zemljo, izvedena so lahko kot lesen pod (praviloma iz žaganih smrekovih, jelovih ali macesnovih podnic različnih širin, dolžine okrog štiri metre ali manj, redkeje iz desk listavcev – jesena, hrasta), ki je bil v preteklosti praviloma položen na peščeno podlago brez izolacije, v nadstropjih pa na nosilne prečne tramove in deske z vmesnim izolacijskim materialom – npr. z lešem, od srede 20. stoletja pa praviloma položen na betonsko ali drugo trdno podlago z vmesnimi izolacijskimi dodatki. Tla so lahko obložena tudi s parketom (nažaganim v obliki deščic različnih velikosti z utori iz lesa listavcev) ali lesenimi čoki (nažaganimi iz različno obdelanih tramov kvadratnega, osmerokotnega, šestekotnega itd. profila, dolgimi osem, deset ali dvanajst centimetrov), ki se polagajo pokonci v največkrat peščeno podlago. Tla so lahko tudi kamnita, tj. izdelana iz kamnitih plošč nepravilnih ali pravokotniških oblik enakih ali različnih velikosti, položena na peščeno podlago, v novejšem času tudi v svež cementni beton, ali iz pokonci (bolj ploščatih) ali leže (kot t.i. mačje glave) položenih rečnih kamnov (prodnikov), večinoma enakih velikosti – taki kamni so bili sprva vgrajeni v peščeno, od začetka 20. stoletja tudi v betonsko podlago. Betonska tla so izdelana iz ulitega betona z gladko površino ali z vtisnjnim ornamentom, položena so na peščeno podlago (z vmesnimi izolacijskimi dodatki ali brez njih), izdelana so lahko iz betonskih plošč, ploščic, tlakovcev. Tla so lahko obložena tudi s klinkerjem (močno žgano glino z glazuro ali brez nje) ali s keramičnimi ploščicami različnih barv in oblik, z linolejem, stragulo, toplim podom, itisonom in drugimi industrijsko izdelanimi talnimi oblogami različnih oblik in velikosti, z laminatom, lamelnimi ploščami in drugim.

Ilovnata tla so bila v preteklosti splošno razširjena v osrednji, jugovzhodni, vzhodni in severovzhodni Sloveniji v vseh notranjih prostorih. Z izboljšanjem bivalnih razmer so zlasti v osrednji hiši najprej položili smrekove podnice, v kuhinji ponekod žgano glineno opeko. V alpskem in sredozemskem okolju so bila razširjena *kamnita tla* v vežah in kuhinjah, v drugih prostorih podnice, tudi leseni čoki; v shrambah in kaščah so ponekod v alpskem svetu polagali rečne prodnike; v nekaterih mlinsko-stanovanjskih stavbah (v vzhodni Sloveniji) so imeli v vežah položene ploščate prodnike. Iz prodnikov so tlakovali tudi tla ob zunanjih stenah hiš in drugih stavb ter dvorišča; z velikimi kamnitimi ploščami (iz trdega škrlja) so tlakovali najbolj pohodne dele dvorišč (Pohorje, Dravinjska dolina). Z *lesenimi čoki* so bile opremljene nekatere veže v osrednji, vzhodni in severovzhodni Sloveniji, tudi obrtne delavnice in nekatere kovačije (osrednja Slovenija).

Tla iz *betonskih plošč*, zlasti manjših *kvadratastih ploščic* v naravni cementni (betonski), temnordeči ali temnozeleni barvi (betonu so bila primešana barvila), so bila najpogosteje vgrajena v veže premožnejših hiš, zelo pogosto v veže gostiln, zasebnih počt v stanovanjskih hišah, redkeje pa v veže drugih obrtniških hiš. Druge vrste navedenih tal in talnih oblog so danes splošno razširjene skorajda povsod.

Prim.: Hazler 2008

7. Skica

